

หลักสูตรและการสอน

ความหมายของคำว่า “หลักสูตร และการสอน”

หลักสูตรและการสอน (Curriculum and Instruction) เป็นชื่อของแขนงวิชาหนึ่งในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เปิดสอนเป็นรายวิชาในระดับปริญญาตรี และเปิดสอนเป็นวิชาเอกในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก บางมหาวิทยาลัยจะเรียกว่า “**วิชาการพัฒนาหลักสูตร**” และถ้าเปิดสอนเป็นวิชาเอกที่มีเนื้อหาวิชาเฉพาะลงไปอีกก็อาจเรียกชื่อให้ชัดเจนไปว่า “**วิชาการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา**” หรือ “**วิชาการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษา**” เป็นต้น

นักการศึกษาที่เขียนตำราวิชาหลักสูตร จะเรียกชื่อหนังสือที่ตนเขียนและเรียบเรียงขึ้นมาว่าหนังสือ “**หลักสูตรและการสอน**” เช่นหนังสือของ ไทเลอร์ (Tyler 1949) ที่ชื่อว่า **Basic Principles of Curriculum and Instruction** หรือจะเรียกว่า “**การพัฒนาหลักสูตร**” (Curriculum Development) เช่นหนังสือของ Caswell & Campbell (1935), Taba (1962) และ Tanner (1980) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักพัฒนาหลักสูตร

ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร

แบ่งออกได้เป็น ๒ แนวความคิด คือ

แนวความคิดที่หนึ่ง นิยามว่า “หลักสูตร คือ ประสบการณ์หรือกิจกรรมทั้งหลายที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน”

คำนิยามนี้กินความหมายกว้างมาก เพราะประสบการณ์ในที่นี้หมายถึงประสบการณ์ที่เตรียมไว้ในรูปของโครงสร้างหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู สื่อการเรียน และหนังสือเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนและการสอน

คำนิยามนี้ทำให้เข้าใจว่าหลักสูตรและการสอนเป็นเรื่องเดียวกัน คือต้องอยู่รวมกันไม่อาจแยกออกจากกัน การพัฒนาหลักสูตรตามแนวความคิดที่หนึ่งนี้จึงเป็น

กระบวนการที่ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน เป็นอย่างน้อย คือ

- ๑) การกำหนดจุดหมาย
- ๒) การกำหนดเนื้อหา
- ๓) การนำหลักสูตรไปใช้
- ๔) การประเมินผลหลักสูตร
- ๕) การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

จุดหมายและเนื้อหาของหลักสูตรที่ได้มาตามขั้นตอนที่ ๑ และ ๒ จะรวบรวมไว้ในตัวหลักสูตร ถ้าหากรายละเอียดของตัวหลักสูตรยังมีไม่พอที่ผู้สอนจะนำไปสอนได้ก็จะมีการนำส่วนต่าง ๆ จากตัวหลักสูตรไปขยายในรูปของคู่มือครู แผนการสอน และหนังสือเรียน จากการสังเกตพบว่าในระดับอุดมศึกษานั้น อาจารย์ผู้สอนสามารถศึกษาจุดหมายและเนื้อหาของวิชาที่ตนจะสอนได้จากตัวหลักสูตรแล้วเตรียมการสอนเองและนำไปสอนได้เลย แต่สำหรับระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูอาจารย์มักจะสอนตามคู่มือครู แผนการสอนและหนังสือเรียน เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเพื่อรักษามาตรฐานการเรียนการสอนและการสอบให้อยู่ในระดับเดียวกัน

ขั้นตอนที่ ๓ ที่เรียกว่าการนำหลักสูตรไปใช้นั้น อันที่จริงก็คือการจัดการเรียนการสอนของครูในระดับโรงเรียนหรือระดับห้องเรียนนั่นเอง ตามนิยามนี้ถือว่าการสอน (instruction) เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร โดยมีความเชื่อว่า หลักสูตรนั้น ถ้าไม่มีกรนำไปใช้หรือนำไปสอนในห้องเรียน หลักสูตรดังกล่าวก็จะไม่มีประโยชน์ และไม่มี ความหมายแต่อย่างใดเลย จึงถือว่าการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากของการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลหลักสูตรเป็นกิจกรรมของการตรวจสอบและประเมินค่า หลักสูตรที่นำไปใช้นั้นมีข้อดีและข้อบกพร่อง ตลอดจนส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง เนื่องจากนิยามของหลักสูตรมีขอบเขตกว้างมาก ดังนั้นการประเมินผลจึงครอบคลุมทุกอย่างตั้งแต่จุดหมายและเนื้อหาในตัวหลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน หนังสือเรียน และสื่อต่าง ๆ ไปจนถึงการประเมินผลกิจกรรม

การเรียนการสอนในห้องเรียน ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และความสำเร็จในการดำรงชีวิตของผู้เรียนตามหลักสูตร

ขั้นตอนที่ ๕ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เป็นเรื่องของการตัดสินใจที่อาศัยข้อมูลมาจากขั้นตอนที่ ๔ ถ้าผลการประเมินผลหลักสูตรออกมาในทางบวก ก็นำหลักสูตรไปใช้ต่อไป แต่ถ้ามีส่วนหนึ่งส่วนใดมีผลต่อการประเมินผลในทางลบ ก็จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรต่อไป แต่การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรตามนัยนี้ มิได้เปลี่ยนแปลงเฉพาะส่วนที่เป็นตัวโครงสร้างหลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน และหนังสือเรียนเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ครูผู้สอนอีกด้วย เพราะถือว่าครูเป็นหัวใจของหลักสูตร ทั้งนี้เพราะว่าถ้าเรามุ่งเปลี่ยนแปลงเอกสาร สิ่งพิมพ์ หรือตัวหลักสูตร แต่กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนเหมือนเดิม ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนก็จะไม่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังต้องเปลี่ยนโครงสร้างของการบริหารงานวิชาการอีกด้วย ถ้าหากโครงสร้างเดิมเป็นอุปสรรคต่อการนำหลักสูตรไปใช้

ที่กล่าวมาข้างบนนี้ เป็นเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรตามคำนิยามว่า “หลักสูตร คือ ประสบการณ์ หรือกิจกรรมทั้งหลายที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน”

แนวความคิดที่สอง นิยามว่า “หลักสูตร คือ เอกสารหรือแผนสำหรับการเรียนรู้”

คำนิยามนี้ทำให้เข้าใจว่าหลักสูตรเป็นเพียงเอกสารสำหรับการเรียนการสอนเท่านั้น ถ้าจะขยายความให้กว้างออกไปอีกก็อาจรวมถึง คู่มือครู แผนการสอน และหนังสือเรียน เมื่อนักพัฒนาหลักสูตรได้สร้างหรือพัฒนาเอกสารดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ถือว่าหมดภาระหน้าที่ของนักพัฒนาหลักสูตรและเป็นอันว่าการพัฒนาหลักสูตรสำเร็จเรียบร้อยแล้ว

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวที่สองนี้ได้แก่การพัฒนาเอกสารต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ส่วนการนำหลักสูตรไปใช้ หรือการจัดการเรียนการสอน เป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของครูผู้สอน การเรียนรู้ของผู้เรียนจะได้ผลหรือไม่อยู่ที่ครูผู้สอนโดยตรง

ความเชื่อตามแนวที่สองนี้ถือว่า หลักสูตรกับการ-

สอน เป็นคนละส่วนกันแต่สิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียนจะมี ความสัมพันธ์กันกับสิ่งที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ กล่าวคือ การตัดสินใจของครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการสอน กระทำหลังจากได้ทำความเข้าใจในหลักสูตรนั้นแล้ว ในลักษณะเดียวกัน การปรับปรุงหลังจากที่ได้นำหลักสูตรนั้นไปใช้สอนแล้ว เนื่องจากมีความคิดเช่นนี้ จึงกำหนดชื่อคู่กันไปว่า “หลักสูตร และการสอน”

เมื่อมีแนวคิดว่า “หลักสูตรและการสอน” เป็น สิ่งสองสิ่งที่มีสัมพันธ์กันและต้องไปด้วยกัน จึงมีอยู่เสมอ ที่เกิดความขัดแย้งขึ้นมาระหว่างผู้พัฒนาหลักสูตรกับ ผู้สอน ในลักษณะที่ว่า ผู้พัฒนาหลักสูตร คำหิและโทษ ระบุว่าสาเหตุที่หลักสูตรต้องล้มเหลว เป็นเพราะครูผู้สอน ไม่สอนตามหลักสูตร และไม่เข้าใจหลักสูตร นอกจากนี้ มีสาเหตุมาจากครูไม่มีประสิทธิภาพในการสอนและยัง นำวิธีการสอนเก่า ๆ มาใช้ เป็นต้น ฝ่ายผู้สอนก็จะแก้ตัว และคำหิเป็นการตอบได้ว่า หลักสูตรไม่ดี ไม่เหมาะสม เนื้อหามากเกินไป และไม่สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้เรียน เป็นต้น

ความแตกต่างของแนวความคิดระหว่าง คำว่า “การพัฒนาหลักสูตร” กับ “หลักสูตร และการสอน”

ในทางปฏิบัติ การจัดการศึกษาตามแนวความคิด ทั้งสองนี้จะไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะต่างก็มีการจัดทำหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน และ สื่อต่าง ๆ ตลอดจนจนมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเช่นเดียวกัน แต่ในทางทฤษฎีแล้ว ทั้งสองแนว นี้มีความแตกต่างกันบ้าง กล่าวคือเมื่อพูดถึงการพัฒนาหลักสูตรตามแนวที่หนึ่ง ซึ่งนิยามหลักสูตรว่า “หลักสูตรคือประสบการณ์ หรือกิจกรรมทั้งหลายที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน” นั้น เวลาเราประเมินผลหลักสูตรและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร จะไม่ประเมินและเปลี่ยนแปลงเฉพาะหลักสูตรหรือสิ่งที่เป็นเอกสารเท่านั้น แต่เรายังประเมินการสอนของครู และการเรียนรู้ของนักเรียนอีกด้วย ส่วนแนวความคิดที่สองที่เรียกว่า “หลักสูตร

และการสอน” นั้น เมื่อเวลาเราประเมินผลหลักสูตร และเปลี่ยนแปลงหลักสูตร จะมีการปรับปรุงเฉพาะ หลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน หนังสือเรียน และ สื่อต่าง ๆ เท่านั้น

ถ้าจะประเมินตัวครูหรือให้มีการเปลี่ยนแปลง ในตัวครูก็จะเรียกเฉพาะลงไปว่า “การประเมินการสอนของครูหรือการปรับปรุงคุณภาพการสอนของครู”

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล

บรรณานุกรม

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์. “บัญญัติศัพท์.” สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖.

Caswell, H.L. and D.S. Cambell. *Curriculum Development*. New York : American Book Company, 1955.

Taba. H. *Curriculum Development : Theory and Practice*. New York : Harcourt, Brace, Jovanovich, 1962.

Tanner, D. and L.N. Tanner. *Curriculum Development : Theory into Practice*. 2nd ed. New York, Macmillan, 1980.

Tyler, R. *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago : University of Chicago Press, 1949.